

โลกเชิงปรนัย : มุมมองและท่าทีต่อการรับรู้โลกภายนอก

ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท

THE MULTIPLE-CHOICE WORLD: PERSPECTIVES AND
ATTITUDES TOWARDS THE PERCEPTION OF THE OUTSIDE
WORLD ACCORDING TO THERAVADA BUDDHIST PHILOSOPHY

¹นคร จันทรราช, ²สิปป์มงคล ป็องภา และ ³พระอธิการสุภาพร เตชธโร

¹Nakhon Jantharach, ²Sipmongkol Pongpha
and ³Phra Athikan Suphaporn Thachatharo

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ประเทศไทย

Mahachulalongkornrajavidyalaya University, Thailand.

¹Nakhonsingh@hotmail.com

Received July 10, 2022; Revised November 2, 2022; Accepted December 1, 2022

บทคัดย่อ

การจัดการเรียนรู้ในอดีตจนถึงปัจจุบันมีรูปแบบที่หลากหลายและรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความสำคัญต่อการส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองเต็มตามศักยภาพ การเลือกรูปแบบการจัดการเรียนรู้ที่มีความชัดเจนเหมาะสมกับผู้เรียนจะช่วยให้ผู้เรียนสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้ ซึ่งการจัดการเรียนรู้ในปัจจุบันได้รับอิทธิพลจากวิทยาการที่หลากหลายและความก้าวหน้าของเทคโนโลยีสารสนเทศ ธรรมชาติการเรียนรู้ของผู้เรียนมีความไวต่อข้อมูลข่าวสารและการเปลี่ยนแปลง ครูผู้สอนบทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาโลกเชิงปรนัย : มุมมองและท่าทีต่อการรับรู้โลกภายนอกตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทในการศึกษานี้ใช้วิธีการศึกษาและค้นคว้าจาก

¹ อาจารย์ ดร., คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

² ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร., คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

³ อาจารย์ ดร., คณะพุทธศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตอุบลราชธานี

เอกสารที่เกี่ยวข้องโดย แยกประเภท เรียบเรียง สรุปสาระสำคัญ และวิเคราะห์เนื้อหา โดยแบ่งเนื้อหาออกเป็น 6 ส่วน คือ 1) ความหมายของโลกเชิงปรนัย 2) มนุษย์กับโลกภายนอก 3) การรับรู้โลกภายนอก 4) ลักษณะการรับรู้โลกภายนอก 5) การรับรู้โลกภายนอกกับการเกิดทุกข์ และ 6) ท่าทีการปฏิบัติต่อการรับรู้โลกภายนอก ผลการศึกษาพบว่า โลกเชิงปรนัยตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นโลกที่บริสุทธิ์ปราศจากความหมายเป็นเพียงที่รวมตัวของธาตุ 4 อันได้แก่ ดิน น้ำ ลม และไฟ ที่มนุษย์สามารถรับรู้การมีอยู่ของโลกแห่งสามัญวิสัยโดยอาศัยประสาทสัมผัสผ่านองค์ประกอบ 3 อย่างคือ 1) อายตนะภายนอก 2) อายตนะภายใน และ 3) วิญญาณ ที่สร้างความสุขและความทุกข์แก่มนุษย์โดยตรง หากมนุษย์รับรู้ไม่ตรงตามความเป็นจริงทำให้เกิดความยึดมั่นถือมั่นกลายเป็นความทุกข์ หากมีความรับรู้ตามความเป็นจริงของโลกทำให้รู้เท่าทันโลกตามความเป็นจริงและเอื้อต่อเป้าหมายสูงสุดในพระพุทธศาสนาเถรวาทคือการพ้นทุกข์

คำสำคัญ : โลกเชิงปรนัย, พุทธปรัชญาเถรวาท

Abstract

This article aims to study the multiple-choice world: perspectives and attitudes towards the perception of the outside world according to Theravada Buddhist philosophy. In this study, the study was conducted and researched from related documents by categorizing, compiling, summarizing the main points. and analyze the content The content is divided into 6 parts: 1) the meaning of the multiple-choice world 2) the human and the outside world 3) Perception of the outside world, 4) Characteristics of perceiving the outside world, 5) Perception of the outside world and suffering, and 6) Behavior towards perceiving the outside world. The results of the study found that the multiple-choice world according to Theravada Buddhist philosophy is a world that is pure without meaning, but is merely a collection of the four elements, namely earth, water, wind, and fire, through which human beings can perceive the existence of the world of common sense through the senses through the three elements. These are 1) the outer senses, 2) the inner senses, and 3) the spirits that directly produce happiness and suffering for human beings. If human perception is not true to reality, it causes attachment to become suffering. If there is awareness according to the reality of

the world, it will help to know the world as it really is and contributing to the ultimate goal in Theravada Buddhism is the cessation of suffering.

Keywords: the multiple-choice world, Theravada Buddhist Philosophy

บทนำ

ปัญหาโลกภายนอกเรียกอีกอย่างว่าโลกเชิงปรนัยนับว่าเป็นโลกที่อยู่ในสามัญวิสัยของมนุษย์ที่สามารถรับรู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 โดยมีตา หู จมูก ลิ้น และกาย เป็นประเด็นปัญหาที่มีการถกเถียงและข้อโต้แย้งมาตลอดประวัติศาสตร์ของปรัชญา ปัญหาเรื่องโลกภายนอกนั้นเป็นปัญหาอภิปรัชญา (Metaphysics) โดยเนื้อหาสาระของอภิปรัชญาซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของสาขาของปรัชญามีเนื้อหาว่าด้วยเรื่องเกี่ยวกับสิ่งที่มีอยู่ (Existence) ความจริงหรือสภาวะ (Reality) โดยมีเนื้อหาเกี่ยวกับการตั้งคำถามเกี่ยวกับสัจจะของมนุษย์ พระเจ้า จิต เต่า และนิพพาน เป็นต้น ในลักษณะของการตั้งคำถามว่าความเป็นจริงคืออะไรและว่าด้วยเรื่องความจริงคืออะไร (เดียน คำดี, 2550)

แม้แนวคิดเรื่องโลกภายนอกนั้นเป็นปัญหาที่มีความเก่าแก่มากที่สุด และยังคงเป็นปัญหาที่สำคัญอีกปัญหาหนึ่ง ไม่ว่าจะปัญหาเรื่องโลกนั้นจะเป็นปัญหาด้านอภิปรัชญา (Metaphysics) หรือปัญหาด้านญาณวิทยา (Epistemology) และยังคงเป็นปัญหาที่ยังคงความสงสัยของมนุษย์มาตลอดประวัติศาสตร์ ปัญหาเรื่องโลกมีบทบาทและความสำคัญในปรัชญาอินเดียและปรัชญาตะวันตก นักปรัชญาทั้งสองสายต่างให้ความสำคัญและมีความพยายามอย่างยวดยิ่งในการที่รู้ให้ได้เกี่ยวกับเนื้อหาของโลกว่า อะไรคือความเป็นจริงของโลก (วิทย์ วิศทเวทย์, 2547) การเปลี่ยนแปลงของโลกมีกระบวนการอย่างไร โลกและสิ่งทั้งหลายในโลกเกิดขึ้นได้อย่างไร ตลอดจนความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับโลก ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ด้วยกันเองมีลักษณะเป็นอย่างไร ปัญหาเรื่องโลกนั้นนับว่าเป็นปัญหาด้านอภิปรัชญาและมีความเกี่ยวข้องกับปัญหาจริยศาสตร์ตามมาด้วย

แม้ว่าปัญหาอภิปรัชญาในพุทธปรัชญาเถรวาทนั้น พระพุทธเจ้าทรงไม่สนใจที่จะพิจารณาหาคำตอบ เพราะปัญหาดังกล่าวนี้เป็นปัญหาที่ตั้งขึ้นเพื่อถกเถียงกันหรือถกกันโดยการแลกกันพูดบนรากฐานของการคาดคะเน การแก่งความจริง เป็นการสนทนาเพียงเพื่อความรู้ที่ตอบสนองความกระหายใคร่รู้อย่างเดียว ไม่มีหลักปฏิบัติควบคู่กัน โดยมีความพยายามที่จะหยาบยกเอาพระพุทธพจน์อันเป็นหลักของคำสอนของพระพุทธเจ้าบางช่วงบางตอนที่ปรากฏในจุฬามาลูกยสูตรใจความของพระ

สูตรเริ่มต้นที่ มาลากยบุตรเข้าไปทูลถามปัญหาอภิปรัชญากับพระพุทธเจ้าเพื่อคลี่คลายความสงสัยใน ปัญหาเชิงอภิปรัชญาโดยมีเนื้อหาบางตอนของปัญหาที่ปรากฏอยู่ในสูตรนี้ไว้ว่า

สมัยหนึ่ง ผู้มีพระภาคประทับอยู่ ณ พระเชตวัน อารามของอนาถบิณฑิก เศรษฐี เขตกรุงสาวัตถี ครั้งนั้นแลท่านพระมาลากยบุตรลี้กเร็นอยู่ในที่สงัดได้เกิดความคิด คำนึงอย่างนี้ว่า ทิฏฐิที่พระผู้มีพระภาคไม่ตรัสตอบทรงงด ทรงวางเฉย เหล่านี้คือ ทิฏฐิวา ‘โลกเที่ยง โลกไม่เที่ยง โลกมีที่สุด โลกไม่มีที่สุด ชีวะกับสรีระเป็นอย่างไร เดียวกันชีวะกับสรีระเป็นคนละอย่างกัน หลังจากตายแล้วตถาคต เกิดอีกหลังจากตาย แล้ว ตถาคตไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้วตถาคตเกิดอีกและไม่เกิดอีก หลังจากตายแล้ว ตถาคตจะว่าเกิดอีกก็มีใช่ จะว่าไม่เกิดอีกก็มีใช่

จากพระพุทธพจน์ข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าปัญหาดังกล่าวที่มาลากยบุตรเข้าไปทูลถาม ปัญหาอภิปรัชญากับพระพุทธเจ้านั้น พระพุทธองค์ไม่ทรงพยากรณ์หรือไม่ตอบปัญหาเหล่านี้ พระพุทธเจ้าทรงให้แนวทางและเป็นการแสดงถึงท่าทีหรือจุดยืนของพุทธศาสนาที่มีความชัดเจนว่า ผู้ที่สนใจปัญหาไกลตัวแบบนี้กว่าจะได้คำตอบคงตายเสียก่อน และไม่มีเวลามาแก้ปัญหาเรื่องความทุกข์ อันเป็นปัญหาสำคัญที่สุดของชีวิต ไม่ว่าคำตอบปัญหาดังกล่าวจะเป็นอย่างไรก็ตามก็จะไม่ช่วยให้ มนุษย์เข้าใจเรื่องปัญหาเรื่องความทุกข์ได้

จะเห็นว่าปัญหาเรื่องโลกภายนอกมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจในความหมายชีวิต ของมนุษย์ เพราะปัญหานี้เป็นเรื่องที่มีความใกล้ชิดกับปัญหาเรื่องความทุกข์ โดยที่มนุษย์ไม่อาจ แยกตัวเองออกจากโลกภายนอกได้ ทั้งนี้เพราะความสุขและความทุกข์ของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับว่า มนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างไรกับโลกภายนอกและมีความสัมพันธ์อย่างไรกับตัวมนุษย์เอง การจะ เข้าใจความสัมพันธ์นี้มนุษย์จะต้องเข้าใจสภาพความจริงของตัวเองและของโลก และมนุษย์มี ความสัมพันธ์อย่างไรกับโลกภายนอกและความสัมพันธ์ประเภทใดที่ก่อให้เกิดความทุกข์หรือไม่ ก่อให้เกิดความทุกข์ ด้วยเหตุนี้ การที่จะเข้าใจปัญหาเรื่องความทุกข์และการดับทุกข์อันเป็นหัวใจ หลักคำสอนในพระพุทธศาสนา จำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับธรรมชาติที่แท้จริงของโลกว่าโลกดำรง อยู่อย่างไร และมันมีธรรมชาติอย่างไร มนุษย์มีจิตเป็นผู้รับรู้และมนุษย์ก็เป็นศูนย์กลางที่จะเข้าใจหรือ เข้าไปรับรู้หรือการเป็นอยู่ของโลกตามธรรมชาติอย่างที่มันเป็น มนุษย์ได้เข้าไปรับรู้และเพิ่มความหมาย ใหม่ให้กับโลกภายนอกที่ตนรับรู้หรือไม่ การเข้าใจธรรมชาติของโลกเชิงประนัยผิดก่อให้เกิดความทุกข์ต่อ มนุษย์ด้วย ดังนั้น การศึกษาเรื่องโลกภายนอกในพุทธปรัชญาเถรวาท ด้วยการวิเคราะห์เห็นว่า พุทธ ปรัชญาเถรวาท มีความเห็นมุมมองต่อโลกภายนอกอย่างไร โลกภายนอกนั้นมีความเป็นไปตาม ธรรมชาติอย่างไร หากมนุษย์จะแก้ปัญหาเรื่องความทุกข์จะแก้ปัญหานี้ได้อย่างไร เพราะทำให้มนุษย์ รู้จักวิธีการปฏิบัติต่อโลกภายนอกได้ถูกต้องต่อไป

ความหมายของโลกเชิงปรนัย

คำว่า โลกเชิงปรนัยหรือโลกภายนอกนั้นว่าเป็นโลกที่มีอยู่ตามธรรมชาติ โดยมีธรรมชาติอย่างไร โลกก็มีอยู่อย่างนั้น มนุษย์สามารถรับรู้การมีอยู่ของโลกภายนอกได้โดยการอาศัยประสาทสัมผัส ตัวเราจะมีอยู่หรือไม่มีอยู่ก็ไม่กระทบกระเทือนการมีอยู่ของโลก เพราะการมีอยู่ของโลกเชิงวัตถุวิสัยนี้ไม่ขึ้นอยู่กับการมีอยู่ของเรา คือโลกเชิงวัตถุวิสัยเป็นโลกที่เราเห็นอยู่ตามปกติธรรมดาทุกๆ วันนั่นเอง (สุนทร ฌ รังษี, 2535) เป็นโลกที่มีอยู่ในอวกาศอันเวิ้งว้างหาที่สุดมิได้ ในพุทธปรัชญาเถรวาท นั้นมีอยู่นับจำนวนไม่ถ้วน เป็นโลกที่มีอยู่ตามหลักวิชาดาราศาสตร์ในปัจจุบัน ในพระไตรปิฎกมี การกล่าวถึงโลกในเชิงปรนัยหรือโลกตามธรรมชาติ ทั้งที่เป็นโลกทางดาราศาสตร์ และสิ่งมีชีวิตที่อาศัยอยู่ในโลกแต่มีได้จัดแบ่งไว้อย่างละเอียดเหมือนที่ปรากฏในคัมภีร์อรรถกถา ที่พระอรรถกถาจารย์ได้จำแนกไว้ 3 ประเภทคือ โลกาสโลก สัตวโลก และสังขารโลก อันเป็นที่อยู่อาศัยของสัตว์โลก พุทธปรัชญาเถรวาท มองว่าโลกภายนอกเป็นโลกทางกายภาพเป็นโลกที่มีลักษณะเป็นวัตถุ เป็นพลังงานและสสาร หรือเป็นรูปธรรมตั้งแต่หยาบที่สุดจนละเอียดที่สุด ส่วนโลกทางจิตภาพนั้นเป็นโลกที่มีลักษณะเป็นจิต เป็นนามธรรมที่รับรู้ไม่ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้งห้า ทั้งสองมิตินี้มีความเกี่ยวข้องกันโดยเป็นที่อาศัยซึ่งกันและกัน ในชั้นหยาบที่สุด ก็คือโลกทางกายภาพ เป็น แผ่นดินอันที่เป็นอาศัยของมนุษย์และสัตว์ ส่วนโลกทางจิตภาพ คือมนุษย์และสัตว์ที่มีชีวิตที่อาศัยอยู่บนโลกนี้ และในชั้นที่ละเอียดลงไปอีกคือโลกของโอปปาติกสัตว์ทั้งหลายซึ่งจะต้องมีโลกที่เป็นที่อยู่ของโอปปาติกสัตว์เหล่านั้น (ระวี ภาวิไล, 2543)

มนุษย์กับโลกภายนอก

ในส่วนของมนุษย์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท นั้นมีองค์ประกอบสำคัญอยู่ 2 ส่วน คือ กายกับจิต หรือรูปกับนาม รูปคือ รูปชั้น 5 ได้แก่ร่างกายของมนุษย์ที่ประกอบด้วยธาตุทั้ง 4 คือธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ ที่รวมกันเข้าเป็นร่างกายส่วนนี้เรียกว่า วัตถุธาตุ ส่วนนาม คือ จิต หรือวิญญาณ และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับจิต หากพิจารณาความสัมพันธ์ระหว่างกายกับจิต ในมุมมองพุทธปรัชญาชั้น 5 มีความเกี่ยวข้องกันและสัมพันธ์กันที่ไม่สามารถแยกออกจากกันได้ หรือขาดกันไม่ได้ ชั้น 5 หรือเบญจขันธ์ คือ กองแห่งรูปธรรมและนามธรรม 5 หมวดที่ประชุมกันเข้าเป็นชีวิต ประกอบด้วย รูปขันธ์ เวทนาขันธ์ สัญญาขันธ์ และวิญญาณขันธ์ จากองค์ประกอบทั้ง 5 เป็นส่วนสำคัญที่ทำให้ความเป็นสิ่งมีชีวิตนั้นเกิดความสมบูรณ์ทั้งในด้านรูปธรรม คือ ร่างกาย และในด้าน

นามธรรม คือ จิตใจ องค์ประกอบเหล่านี้จะเป็นเหตุและปัจจัยทำให้มนุษย์เกิดการรับรู้โลกเชิงปรนัยได้ ดังจะได้ศึกษารายละเอียดของแต่ละชั้นตามลำดับดังนี้

1. รูปชั้น (Corporeality) คือ ลักษณะของสิ่งที่เป็นกายภาพ (Physical body) ของสรรพสิ่งเป็นโครงสร้างของสิ่งต่าง ๆ ที่เป็นวัตถุรูป ประกอบด้วยธาตุ 4 คือ ธาตุดิน ธาตุน้ำ ธาตุลม และธาตุไฟ และหมายรวมถึงส่วนที่เป็นร่างกาย พฤติกรรมและคุณสมบัติต่าง ๆ ของส่วนประกอบฝ่ายรูปธรรมทั้งหมด

2. เวทนาชั้น (Feeling or Sensation) คือ ความรู้สึกทางใจ ความสุขและความทุกข์ หรือเฉยๆ ความเสวยอารมณ์ กริยาเสวยอารมณ์กันเกิดแต่จิตสัมผัส หรือ กองเวทนา ในส่วนของเวทนาชั้นนี้เป็นส่วนที่ชีวิตเกิดการรับรู้ เป็นการเสวยรสอารมณ์ ความรู้สึก สุข ทุกข์หรือเฉยๆ กล่าวคือ เวทนาชั้นนี้คือธาตุรู้ หรือจิต ซึ่งอยู่ในส่วนของความสัมพันธ์ของกายกับจิต ในรูปแบบของความสัมพันธ์ในเชิงจิตภาพ ในภาคส่วนของการรับรู้ และการทำงานของร่างกาย เช่น เมื่อรับรู้แล้ว เกิดความพอใจ มนุษย์เรียกว่า สุข เกิดความไม่พอใจเรียกว่า ทุกข์ หรือเมื่อรับรู้แล้วไม่ทุกข์และไม่สุข เรียกว่าเฉยๆ

3. สัญญาชั้น (Perception) หมายถึง ความจำได้ กิริยาที่จำได้ ภาวะที่จำได้ หรือความจำได้หมายรู้ เป็นการกำหนดอาการหรือลักษณะของอารมณ์ที่เกิดการกระทบสัมผัสในแต่ละครั้งในแต่ละสภาวะการณ์ เมื่อเหตุการณ์หรือสภาวะการณ์เกิดขึ้นหลายๆครั้งก็เกิดการแยกแยะในส่วนของรายละเอียด ความแตกต่างของอารมณ์ที่ได้รับรู้และนำมาซึ่งการบันทึกความจำของข้อมูลนั้น ๆ ทำให้เกิดเป็นความกำหนดหมายให้จำอารมณ์นั้นๆได้ เช่น เสียงดัง รูปสวย กลิ่นหอม รสหวาน ร้อน ดีใจ และเสียใจ เป็นต้น และยังรวมถึงลักษณะทรวดทรง สี สันฐาน ตลอดจนชื่อเรียกและสมมติบัญญัติต่างๆ ที่ใช้เป็นสัญลักษณ์ หรือเป็นเครื่องหมายบ่งชี้ถึงความเป็นตัวตน รูปแบบ ขนาด และความแตกต่างเฉพาะของทุกๆ สรรพสิ่งในโลกนี้ ล้วนแล้วแต่เป็นการจำได้ของทางแห่งการรับรู้ของสัญญา หรือทางอายตนะภายนอก สัญญาสามารถแยกตามลักษณะของทางแห่งการรับรู้ได้มี 6 ทาง คือ (ขุ.ป.(ไทย) 31/3/10)

1. รูปสัญญา	คือ จำรูปหรือสิ่งที่ตนเห็นได้
2. สัทสัญญา	คือ จำเสียงที่หูได้ยินได้
3. คันธสัญญา	คือ จำกลิ่นที่รับรู้ทางจมูกได้
4. รสสัญญา	คือ จำรสที่รับรู้ทางลิ้นได้
5. โผฏฐัพพสัญญา	คือ จำสิ่งที่รับรู้ทางกายได้
6. ฉัมมสัญญา	คือ การจำสิ่งที่ใจรับรู้ได้โดยตรงได้

จากทางแห่งการรับรู้โลกภายนอกในพระพุทธศาสนาข้างต้นสะท้อนให้เห็นว่าการรับรู้โลกภายนอกในระดับสัญญานี้ สิ่งที่เป็นอารมณ์ของสัญญาคือสิ่งที่เป็นอารมณ์ของจิตและจิตจะมี

บทบาทในเรื่องของความจำและการบันทึกข้อมูลอารมณ์และความรู้สึกนั้น ๆ ตามช่องทางการรับรู้ต่าง ๆ ของสัญญาต่อไป

4.สังขารชั้น (Mental Formations) คือ สภาวะธรรมที่ไม่เป็นรูปซึ่งอิงอาศัยกันเกิดขึ้นหรือกองสังขาร เป็นอำนาจหรือแรงขับภายในที่คอยควบคุมจิตหรือปรุงแต่งจิตให้เกิดการหักเหทางความคิด ให้จิตคิดตี คิดชั่ว หรือเป็นกลางๆ คุณสมบัติต่าง ๆ ของจิต มีเจตนาเป็นตัวนำ ที่ปรุงแต่งคุณภาพของจิตให้เป็นกุศลและอกุศลหรืออภัยกฤต จากสภาวะการเปลี่ยนแปลงที่มีผลทางจิต ให้จิตคิดไปในทิศทางที่ถูกต้อง คิดไปในทิศทางที่ไม่ถูกต้อง หรือคิดเป็นกลางๆ ซึ่งตรงนี้ชี้ให้เห็นว่า ในระดับสังขารชั้นนี้ จิตเริ่มมีการถูกควบคุมโดยอำนาจจากแรงขับภายในอันมีผลต่อความรู้สึก นึกคิด การพูดและการกระทำ ให้เกิดกรรมทางกาย วาจา และใจ โดยมีศรัทธา สติ เมตตา กรุณา ปัญญา โลภะ โทสะ เจตนา สมาธิ เป็นองค์ประกอบที่มีอิทธิพลต่อความรู้สึก นึกคิด การพูด และการกระทำ อันจะนำมาซึ่งผลดี ผลชั่ว หรือความเป็นกลางๆได้

5.วิญญานชั้น (Consciousness) คือ การรู้แจ้งอารมณ์ เป็นอาการของจิตที่ออกมารับรู้อารมณ์ทางอายตนะภายใน 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ การรับรู้ของวิญญานชั้นเป็นความจำเพาะของสิ่งที่ได้รับรู้ในเบื้องต้นเท่านั้น และยังไม่ได้มีปัจจัยปรุงแต่งจิตให้เข้าถึงในรายละเอียดของสิ่งที่ได้รู้ ได้เห็น ได้ยิน ได้กลิ่น ได้สัมผัส คือเป็นลักษณะของอาการ สักแต่ว่ารู้อย่างเดียว ยังไม่ได้มีการจดจำหรือ การจำได้หมายรู้ในสิ่งที่รับรู้มา กล่าวคือ การรู้เพียงแคโครงสร้างพื้นผิวที่ประสาทสัมผัสทั้ง 6 รับรู้ในช่วงแรกที่เกิดการกระทบสัมผัสกัน เท่าที่มีข้อมูลในขณะนั้น เช่น รูปร่าง รูปทรง ลักษณะอาการ สี สัน รสชาติ และเสียง เป็น

จะเห็นว่ามนุษย์นั้นคือชุดสำเร็จรูปที่เกิดจากองค์ประกอบกลุ่มก้อนที่เป็นส่วนย่อยต่างๆ ของเบญจขันธ์คือ รูปกับนาม ในส่วนของรูปนั้นซึ่งเป็นองค์ประกอบหนึ่งของมนุษย์ที่สมบูรณ์นั้นมีเพียงเศษหนึ่งส่วนห้า ขององค์ประกอบทั้งหมดที่กล่าวถึงลักษณะทางกายภาพ หรือลักษณะที่เป็นสสาร เป็นวัตถุ นั่นคือ ส่วนขององค์ประกอบที่หนึ่ง คือรูปชั้น และเป็นส่วนที่ไม่สามารถรับรู้อารมณ์ได้ ในส่วนองค์ประกอบอื่นๆ ไม่ว่าจะเป็น เวทนาชั้น สัญญาชั้น สังขารชั้น และวิญญานชั้น ทั้งสี่องค์ประกอบหลักๆ ของมนุษย์นั้นเป็นเรื่องของนามธรรมโดยเฉพาะในเรื่องของการรับรู้ความรู้สึก ซึ่งเป็นตัวผลักดันการทำงานของร่างกาย เป็นเรื่องของจิต ซึ่งมีลักษณะนามธรรม เป็นอสสาร ไม่มีตัวตน จิตเป็นศูนย์บัญชาการของร่างกาย จิตมีหน้าที่รับรู้ และเข้าใจต่อข้อมูลที่ส่งผ่านร่างกายมนุษย์ ประเด็นคำถามสำคัญที่น่าสนใจ คือว่า มนุษย์รับรู้โลกภายนอก ได้อย่างไร? และมีอะไรเป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างมนุษย์กับการรับรู้โลกภายนอก? ประเด็นปัญหาดังกล่าวผู้เขียนจะได้วินิจฉัยต่อไปคือกระบวนการรับรู้โลกเชิงปรนัยต่อไป

การรับรู้โลกภายนอก

สำหรับคำถามที่ว่า มนุษย์รับรู้โลกเชิงปรนัยได้อย่างไร พุทธปรัชญาเถรวาทมองว่าโดยสามัญสำนึกของคนทั่วไปได้ว่า เรารู้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 เช่น มองเห็นโลกและสิ่งต่าง ๆ ได้ด้วยตา ได้ยินเสียงต่าง ๆ ทางหู รับรู้กลิ่นต่าง ๆ ได้โดยทางจมูก รับรู้รสชาติต่าง ๆ ได้ด้วยลิ้น และยังสมารถจับต้องสิ่งต่าง ๆ ได้ นั่น คือ เรารับรู้โลกเชิงปรนัยได้ได้ด้วยประสาทสัมผัสทั้ง 5 คือ ตา หู จมูก ลิ้น และกาย แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาทได้แบ่งโลกเชิงปรนัยหรือสรรพสิ่งที่ทั้งหลายออกเป็น 6 ตามการรับรู้เรียกว่า आयตนะภายนอกมี 6 อย่าง ดังนี้

1. รูป	คือ	โลกที่เป็นรูปธรรมทั้งหมด
2. เสียง	คือ	โลกที่เป็นฝ่ายเสียง
3. กลิ่น	คือ	โลกที่เป็นกลิ่นทั้งหมด
4. รส	คือ	โลกฝ่ายรสชาติต่างๆ
5. โผฏฐัพพะ	คือ	โลกที่เป็นฝ่ายที่ต้องสัมผัสกาย
6. ธรรมารมณ	คือ	โลกที่รับรู้ได้ทางความคิดทางใจ

จะเห็นว่า โลกทั้ง 6 นี้ พุทธปรัชญาเถรวาท เรียกว่า “อารมณ” ซึ่งจัดเป็นโลกภายนอก เป็น “สิ่งที่ถูกรู้” มนุษย์สามารถรับรู้สิ่งต่าง ๆ มากมายในโลกใบนี้ผ่านเครื่องรับคือ “อายตนะ” ถือเป็นตัวเชื่อมต่อหรือทางรับรู้โลกภายนอกของมนุษย์อันเป็นที่มาและบ่อเกิดความรู้ ที่เป็นไปตามกระบวนการของการรับรู้ คือ อายตนะภายนอก (อารมณ) มากระทบ (ผัสสะ) อายตนะภายใน ในการรับรู้หรือเกิดความรู้สึกได้นั้นจะต้องเกิดความร่วมมือทั้งสิ่งมากระทบและอวัยวะสัมผัส ซึ่งประกอบด้วยอายตนะภายนอกมี 6 คือ รูป เสียง กลิ่น รส โผฏฐัพพะ และธรรมารมณ และอายตนะภายในมี 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เกิดการกระทบกันเรียกว่าจึงเป็นกระบวนการรับรู้โลกภายนอกที่สมบูรณ์

กระบวนการรับรู้ที่สมบูรณ์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท นั้นจะต้องมีองค์ประกอบครบทั้งสามอย่างคือ อายตนะ อารมณ และวิญญาณ องค์ธรรมทั้งสามนี้มีชื่อเรียกรวมกันว่า ผัสสะ หรือสัมผัสมีความหมายตามตัวอักษรคือ “การกระทบ” แต่ความหมายทางธรรมว่า “การประจบหรือบรรจบพร้อมแห่งอายตนะ” ทำให้มนุษย์สามารถรับรู้โลกเชิงปรนัยหรือโลกภายนอกได้ ประเด็นคำถามคือว่า มีอะไรเป็นจุดเชื่อมต่อในการรับรู้โลกเชิงปรนัย ? กระบวนการรับรู้โลกเชิงปรนัยในพุทธปรัชญาเถรวาท มีความเห็นต่างไปจากสามัญสำนึกของคนทั่วไป การรับรู้ในพุทธปรัชญาเถรวาท นั้น เป็นระบบการรับรู้ที่เกิดจากการทำงานร่วมกันระหว่าง อายตนะ อารมณ และวิญญาณ องค์ธรรมทั้งสามนี้ เป็นการรับรู้ที่สมบูรณ์ สำหรับการรับรู้โลกภายนอกตามสามัญสำนึกของคน

ทั่วๆไป จะจบลงที่ตา เห็น รูปร่างนอก หูได้ฟังเสียง ลิ้นรับรู้รสชาติ จมูกรับรู้กลิ่น กายรับสัมผัสสิ่งต่างๆ เป็นต้น แต่ในพุทธปรัชญาเถรวาท กระบวนการรับรู้โลกภายนอกผ่านเพียงแค่อายตนะทั้งสองนั้น ยังไม่ถือว่าเป็นกระบวนการรับรู้ที่สมบูรณ์ ขั้นตอนการรับรู้ที่สมบูรณ์ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท นั้นต้องมีการทำงานของจิตเข้ามาเกี่ยวข้องด้วย จึงจะถือว่าเป็นกระบวนการรับรู้สิ่งสมบูรณ์ เพราะว่าอายตนะทั้ง 2 เป็นฝ่ายรูปธรรมจึงไม่มีธรรมชาติผู้รู้ ดังนั้น การรับรู้โลกภายนอกตามสามัญสำนึกของคนทั่วๆไปยังจัดเป็นการรับรู้เชิงประนัยไม่ได้ การรับรู้โลกเชิงประนัย จะสมบูรณ์ได้จะต้องต้องมีจิตเข้ามาผสมโรงหรือมีส่วนร่วมในกิจกรรมของกระบวนการรู้ด้วย จึงเป็นการรับรู้ที่สมบูรณ์ได้ สมเด็จพระพุทธพจน์ชื่อว่า “ธรรมชาติที่รู้ได้มีจิตเท่านั้น ธรรมชาติใดย่อมคิด เพราะเหตุนั้น ธรรมชาตินั้นชื่อว่า จิต” (พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, 2530)

จะเห็นว่า กระบวนการรับรู้โลกเชิงประนัยในพุทธปรัชญาเถรวาท นั้น“จิต” เป็นกุญแจสำคัญบอกให้รู้ว่า จิต คือ สิ่ง que เริ่มต้นของการเรียนรู้ของมนุษย์และเป็นองค์ประกอบสำคัญของมนุษย์ถึงสี่ในห้าส่วน ของชีวิตมนุษย์มีหน้าที่คิด และเป็นธาตุรู้ แต่การที่จิตจะรับรู้ได้นั้น จำต้องอาศัยกายทวารคือ อายตนะทั้ง 5 คือ ประสาทวัตถุ เป็นเครื่องนำความรู้สึกสำหรับคนและสัตว์ (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต), 2551) ในอภิธรรมเรียกว่า ประสาทรูป คือ ที่อาศัยอยู่ในมหาภูตรูป 4 เป็นรูปที่เห็นไม่ได้แต่กระทบได้ ได้แก่ ประสาทตา ประสาทหู ประสาทจมูก ประสาทลิ้น และประสาทกาย เพราะประสาททั้ง 5 มีหน้าที่รับอารมณ์เท่านั้น (พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต), 2554) แต่ไม่มีหน้าที่รู้อารมณ์ การรู้อารมณ์เป็นหน้าที่ของจิต เพราะจิตทำงานผ่านอวัยวะของร่างกายที่มีหน้าที่ในการรับสัมผัสหรือรับรู้ต่อสิ่งที่มากระตุ้นหรือสิ่งเร้าภายนอกซึ่งพุทธปรัชญาเถรวาท ถือว่า “อายตนะ” เป็นส่วนสำคัญที่เป็นจุดเชื่อมต่อระหว่างผู้รู้กับสิ่งที่ถูกรู้ และช่องทางแรกต่อการรับสัมผัส อันเป็นจุดเริ่มต้นของการรับรู้โลกเชิงประนัย

ด้วยเหตุนี้โลกภายนอกจึงมีความสำคัญต่อการทำความเข้าใจในความหมายชีวิต เพราะปัญหานี้เป็นเรื่องที่มีความใกล้ชิดกับปัญหาเรื่องความทุกข์ มนุษย์ไม่อาจแยกตัวเองออกจากโลกภายนอกได้ ความสุขและความทุกข์ของมนุษย์ย่อมขึ้นอยู่กับว่ามนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างไรกับโลกภายนอก ตลอดจนมีความสัมพันธ์อย่างไรกับตัวมนุษย์เอง การจะเข้าใจความสัมพันธ์นี้มนุษย์จะต้องเข้าใจสภาพความจริงของตัวเองและของโลก และมนุษย์มีความสัมพันธ์อย่างไรกับโลกภายนอกและความสัมพันธ์ประเภทใดที่ก่อให้เกิดความทุกข์หรือไม่ก่อให้เกิดความทุกข์ เป็นประเด็นจะได้กล่าวต่อไป คือ ลักษณะของการรับรู้โลกภายนอก

ลักษณะการรับรู้โลกภายนอก

ลักษณะการรับรู้โลกภายนอกในพุทธปรัชญาเถรวาท อายตนะ คือเป็นตัวเชื่อมต่อหรือเป็นทางรับรู้โลกภายนอกของมนุษย์อันเป็นที่มาของและบ่อเกิดของความรู้ ประกอบด้วยอายตนะภายนอกมี 6 คือ ตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เกิดการกระทบสัมผัสกับหรือที่เรียกว่าผัสสะ คือ เมื่อตาเห็นรูป หูได้ยินเสียง จมูกได้กลิ่น ลิ้นได้รส กายได้สัมผัส และใจได้รับรู้อารมณ์ ความรู้สึก ข้อมูลเหล่านี้ก็จะถูกส่งไปยังจิต ทำให้เกิดการรับรู้ต่อการกระทบสัมผัสทางอายตนะภายนอกและอายตนะภายใน ขึ้นต่อมาก็เกิดเวทนาขึ้น คือ เกิดความรู้ขึ้นทางตา หู จมูก ลิ้น กาย และใจ เวทนาคือ การรับรู้ ความรู้สึกต่ออารมณ์ หรือสิ่งที่ถูกรับรู้ ซึ่งจะเกิดทุกครั้งที่มีการรับรู้โดยอาจจะเกิดความรู้สึกเป็นสุข เป็นทุกข์ หรือเฉยๆ ไม่สุข และไม่ทุกข์ จากเวทนาจึงนำไปสู่ขั้นของสัญญา (Perception) คือ การกำหนดหมายหรือจำได้หมายรู้ต่อสิ่งที่รับรู้และจำมา ซึ่งความรู้ในระดับสัญญาคือเป็นจุดแยกของความรู้ กล่าวคือ จะแสดงลักษณะและประเภทของความรู้เป็นความรู้ที่ถูกต้องและความรู้ไม่ถูกต้องตามมุมมองของพุทธปรัชญาเถรวาท กระบวนการรับรู้ของจิตจะแบ่งความรู้ในระดับสัญญาออกเป็น 2 ระดับ คือ

1. ปัญญาสัญญา คือ การหมายรู้ที่เกิดจากการปรุงแต่งเสริมเติมอำนาจของ ตัณหา มานะ และ ทิณฺณิ ก่อให้เกิดอวิชชา คือ ความไม่รู้สิ่งต่าง ๆ ตามความเป็นจริง การหมายรู้แบบนี้เป็นของปุถุชน เป็นสัญญาที่คิดปรุงแต่งอารมณ์ให้พิสดาร ด้วยแรงผลักดันของตัณหา มานะ ทิณฺณิ สัญญาประเภทนี้จึงเป็นการรู้จำและมองสิ่งต่าง ๆ ไม่ตรงตามความเป็นจริงเกิดเป็นสัญญาวิปลาส จิตวิปลาส และทิณฺณิวิปลาส คือ รับรู้ผิดจากความเป็นจริง เพราะหมายรู้ผิดพลาด คิดคลาดเคลื่อนและเห็นวิปริตจากความเป็นจริง เป็นลักษณะของสัญญาที่ขาดปัญญาควบคุมกำกับเป็นสัญญาที่ก่อให้เกิดวงวนแห่งวัฏสงสาร คือ เป็นการหมายรู้ที่บิดเบือนออกไปจากความเป็นจริง มีการปรุงแต่งโดยเอาความรู้สึกแห่งตัวตนเข้าไปผูกพัน กระบวนการรับรู้เรียกว่า กระบวนการรับรู้แบบสังสารวัฏฏ์ อันจะนำไปสู่การหลงผิดการเข้าใจผิดและนำไปปฏิบัติอย่างผิดพลาดอันเป็นหนทางแห่งทุกข์และวงจรการเวียนว่ายตายเกิดเป็นเป้าหมายที่ไม่ถูกต้องตามกระบวนการรับรู้โลกเชิงปรนัยตามความเป็นจริง เพราะความรู้อยู่ยังคงอยู่กับภาวะและเหตุแห่งทุกข์ทั้งปวงนั่นเอง

จะเห็นว่า การรับรู้ในลักษณะนี้ทุกคนจะมีโลกประสบการณ์เป็นของตัวเอง เรียกว่ามีโลกเป็นของตัวเอง แม้หลายคนจะมองเห็นสิ่งเดียวกัน แต่ก็ไม่ใช่ว่าเนื้อหาประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในแต่ละคนจะต้องเหมือนกัน เพราะคนส่วนใหญ่มักเลือกรับรู้เฉพาะมุมที่ตนสนใจ ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับความโน้มเอียงทางจิตใจของแต่ละคนเป็นสำคัญ นอกจากนั้น ถึงแม้แต่ละคนจะมีประสบการณ์เหมือนกัน แต่การให้คุณค่าและความหมายแก่ประสบการณ์นั้นก็ไม่ใช่จำเป็นต้องเหมือนกัน

2. สัญญาบริสุทธิ์ คือ การหมายรู้ที่ไม่มีการปรุงแต่งเสริมเติมต่อให้บิดเบือนออกไปจากความเป็นจริง เป็นการหมายรู้ของพระอรหันต์ที่ไม่มีกิเลสเข้ามาเกี่ยวข้อง กล่าวคือ ถ้าในสัญญาเป็นการจำได้หมายรู้เป็นไปในลักษณะที่จิตไม่มีกิเลสตัดหน้าด้วยอำนาจแห่งโลภะ โทสะ และโมหะ ความรู้ประเภทนี้จัดเป็นความรู้ที่ตรงตามความเป็นจริง หรือ สัญญาบริสุทธิ์ คือรับรู้อารมณ์ตามความเป็นจริง การรับรู้จะเป็นกุศลสัญญา เป็นการหมายรู้ที่ตรงตามความเป็นจริง ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกเชิงปรนัยตามธรรมชาติอย่างแท้จริง ซึ่งเป็นไปตามหลักไตรลักษณ์ คือ อนิจจัง ทุกขัง และอนัตตา ถือว่าเป็นการรับรู้ในแง่ปรมาตม ไม่มีการเอาความรู้สึกตัวตนเข้าไปผูกพันปรุงแต่ง เป็นแต่เพียงสักว่ารู้เท่านั้น เป็นการรับรู้ลักษณะเช่นนี้นำไปสู่กระบวนการรับรู้แบบวิวิญญูหรือกระบวนการรับรู้ของพระอรหันต์ อันเป็นกระบวนการที่สามารถนำมนุษย์ไปสู่ความรู้ที่แท้จริงเกี่ยวกับโลกเชิงปรนัยและชีวิต ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท หมายเอาเฉพาะความรู้ที่เกี่ยวกับการดับทุกข์เท่านั้น และนำพาชีวิตให้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวงอันมีเป้าหมายสูงสุดคือพระนิพพาน

จากระบบการรับรู้ในระดับสัญญาทั้งสองอธิบาย โลกภายนอกมีผลเกี่ยวเนื่องต่อกระบวนการรับรู้ คือ กระบวนการรับรู้แบบสังสารวิญญู และกระบวนการรับรู้แบบวิวิญญู กระบวนการรับรู้แบบสังสารวิญญู เป็นผลเกี่ยวเนื่องต่อความรู้ในระดับสัญญาที่เป็นสัญญาไม่บริสุทธิ์หรือ อกุศลสัญญา เป็นการรู้จำมาอย่างไม่ถูกต้องตามความเป็นจริง จึงทำให้เกิดการกระทำ การพูด และการคิดที่ผิดพลาดและผลคือ อกุศลกรรมอันเป็นผลของการกระทำที่มีผลต่อการเวียนว่ายตายเกิดในสังสารวิญญูหรือวิญญูสงสารไม่สามารถนำพาชีวิตให้พ้นทุกข์ได้

กระบวนการรับรู้แบบวิวิญญูเป็นผลเกี่ยวเนื่องต่อความรู้ในระดับสัญญาคือสัญญาบริสุทธิ์ การรับรู้ในขั้นนี้จะเป็นกุศลสัญญา เป็นการหมายรู้ที่ตรงตามความเป็นจริงก่อให้เกิดความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับโลกภายนอกตามธรรมชาติที่เป็นจริง ตรงตามหลักไตรลักษณ์ และเป็นการรับรู้เชิงปรมาตม ไม่มีการเอาความรู้สึกแห่งตัวตนเข้าไปผูกพัน ปรุงแต่ง เป็นแค่เพียงสักแต่ว่ารู้เท่านั้น จึงเป็นกระบวนการรับรู้ที่ถูกต้องตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เป็นกระบวนการรับรู้อันนำพาชีวิตพ้นทุกข์และก้าวไปสู่จุดหมายในชีวิตคือพระนิพพาน

การรับรู้โลกภายนอกกับการเกิดทุกข์

การรับรู้โลกด้วยเหตุที่มนุษย์เป็นผู้สร้างหรือเป็นผู้ให้ความหมายนั้นจากการพิจารณาจะเห็นได้ว่าทั้ง นาย ก. นาย ข. และ นาย ค. ต่างได้รับรู้หรือเห็นในสิ่งเดียวกัน แต่การรับรู้โลกที่เป็นไปตามการสร้างหรือการบัญญัติให้คุณค่า ความหมาย คือ การเอาความเป็นตัวตนใส่เข้าไปในโลกเชิงปรนัยหรือเอาตัวตนเข้าไปร่วมกับโลกภายนอกคือสิ่งต่าง ๆ แล้วเกิดเวทนาคือความรู้สึกต่าง ๆ เช่น

ความพึงพอใจ ความเสียใจ แสดงให้เห็นว่าในการรับรู้โลกเชิงอัตนัยในลักษณะเช่นนี้ ได้กลับกลายเป็นผลสะท้อนกลับมาให้เกิดความทุกข์แก่มนุษย์ในการสร้างหรือบัญญัติความหมายให้กับโลกภายนอก ถ้าเราได้สร้าง มีความคาดหวัง หรือกำหนดให้มันเป็นไปตามความต้องการของเรา แล้วผลผลที่ได้ออกมาเป็นไปอย่างที่เราต้องการ เราก็คงจะรู้สึกว่ามันดีเองสมหวัง คือ มีความสุข แต่ถ้าหากสร้างหรือบัญญัติความหมายให้กับมันแล้ว ผลที่ออกมาไม่เป็นไปตามที่ปรารถนาหรือต้องการ โลกที่เราสร้างขึ้นก็จะส่งผลให้เกิดความทุกข์แก่เรา การสร้างโลกนี้ มิได้มีความหมายว่า มนุษย์เป็นผู้สร้างสิ่งต่าง ๆ ให้เกิดขึ้น แต่มนุษย์เป็นผู้สร้างและการสร้างของมนุษย์ คือ การคิดปรุงแต่งไปตามเจตนากรรมของตนดังพระพุทธพจน์ที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสไว้ว่า

“ ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย เปรียบเทียบเหมือนชายผู้กำหนด มีจิตปฏิพัทธ์ พอใจอย่างแรงกล้า มุ่งหมายอย่างแรงกล้าในหญิง เขาเห็นหญิงนั้นยืนพูดจากกระชิกกระชี่ว่าเรงอยู่กับชายอื่น ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความโศก ความรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ จะพึงเกิดขึ้นแก่ชายนั้น ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ จะพึงเกิดขึ้นแก่ชายนั้น เพราะเห็นหญิงคนโน้นยืนพูดจากกระชิกกระชี่ว่าเรงอยู่กับชายอื่นบ้างหรือไม่

พวกภิกษุ ทูลว่า ต้องเป็นเช่นนั้น พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า ข้อนั้นเพราะเหตุไร

พระภิกษุ พระพุทธเจ้า เพราะชายคนโน้นกำหนดนึกแล้ว มีจิตปฏิพัทธ์พอใจอย่างแรงกล้ามุ่งหมายอย่างแรงกล้าในหญิงคนโน้น ฉะนั้น ความโศก ความรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ จึงเกิดขึ้นได้แก่เขา เพราะเห็นหญิงคนโน้นยืนพูดจากกระชิกกระชี่ว่าเรงอยู่กับชายอื่น

ดูก่อนภิกษุทั้งหลาย พวกเธอจะสำคัญความข้อนั้นเป็นไฉน ความโศก ความรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ จะพึงเกิดขึ้นแก่ชายนั้น เพราะเห็นหญิงคนโน้นยืนพูดจากกระชิกกระชี่ว่าเรงอยู่กับชายอื่นบ้างหรือไม่

ภิกษุ ข้อนั้นหามิได้ พระพุทธเจ้าข้า

พระพุทธเจ้า ข้อนั้นเพราะเหตุอะไร

พระภิกษุ พระพุทธเจ้า เพราะชายคนโน้น คลายกำหนดในหญิงคนโน้นแล้ว ฉะนั้น ความโศก ความรำพัน ความทุกข์กาย ความทุกข์ใจ และความคับแค้นใจ จึงไม่เกิดแก่เขา เพราะเห็นหญิงนั้นยืนพูดจากกระชิกกระชี่ว่าเรงอยู่กับชายอื่น

จากพระพุทธพจน์ข้างต้น เพื่อความเข้าใจเรื่องการสร้างโลกหรือการบัญญัติให้ความหมายว่า เป็นเหตุแห่งทุกข์ตามนัยของพระพุทธพจน์ในข้างต้น จากกรณีตัวอย่างจากเบื้องต้น เพื่อให้เข้าใจในประเด็นชัดเจนมากขึ้น ลองสมมติว่า ชายคนหนึ่ง คือ นาย ก. ได้รู้จักหญิงคนหนึ่ง คือ นาง ข. โดยสภาพที่แท้จริง นาง ข. เป็นเพียงชื่อที่ใช้หรือเป็นคำๆ หนึ่งในภาษาที่ใช้เรียกคนๆ หนึ่งว่า

นาง ข.และ นาง ข.ก็เป็นเพียงกลุ่มชั้น 5 ซึ่งประกอบด้วยจิต เจตสิกและรูป แต่มีบางคนที่รู้จักนาง ข.ได้บัญญัติหรือสร้างให้ นาง ข.เป็นอะไรก็ได้สำหรับคนเหล่านั้น เช่น สร้างให้ นาง ข.เป็นเพื่อน เป็นพี่เป็นน้อง ทั้งที่ความเป็นเพื่อน ความเป็นพี่ ความเป็นน้อง ซึ่งคุณสมบัติเหล่านี้ มิได้อยู่ในสภาพดั้งเดิมของ นาง ข.แต่คุณสมบัติเหล่านี้ได้มาจากบุคคลภายนอกที่รู้จักกับ นาง ข.แล้วสร้างหรือบัญญัติให้ความหมายกับเธอ

สำหรับ นาย ก.เมื่อรู้จักกับ นาง ข.แต่ยังมีได้ปรุงแต่งหรือสร้างให้ นาง ข.เป็นอะไร สำหรับตัวเขาสิ่งใด ๆ ก็ตามที่เกิดขึ้นกับ นาง ข.หรือ นาง ข.กระทำสิ่งใดก็ตามให้กับ นาย ก. และ นาย ก.ก็ยังไม่มีความรู้สึกหรือรับผลที่เกิดขึ้นจากการกระทำของ นาย ข.แต่ถ้า นาย ก.ได้สร้างให้ นาง ข.เป็น เช่น นาง ข.จะต้องการคอยดูแลเอาใจใส่ นาย ก.เพียงผู้เดียว นาง ข.จะต้องไม่สนใจใครหรือไปเกี่ยวข้องกับใคร จะเห็นว่ามีสิ่งต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นกับ นาง ข.ส่งผลต่อความสุข ความทุกข์ของนาย ก. และถ้า นาย ก. ควบคุมให้ นาง ข.เป็นไปตามที่เขาต้องการได้ นาย ก.จะได้รับความสุข แต่ถ้า นาย ก. ควบคุมให้ นาง ข.เป็นไปตามความต้องการไม่ได้ ผลก็คือ นาย ก. จะต้องทุกข์ นี่คือ ต้นเหตุแห่งทุกข์ ความทุกข์ที่เกิดขึ้น จากการสร้างหรือบัญญัติ ถ้าไม่มีการสร้างหรือบัญญัติ ความทุกข์จะไม่เกิดขึ้น ดังนั้น ความสุข ความทุกข์ เป็นผลที่เกิดจากการสร้างและการบัญญัติให้ความหมายกับสิ่งที่มนุษย์เข้าไปรับรู้

บทสรุป

สำหรับการรับรู้โลกภายนอกในพระพุทธศาสนานั้น กระบวนการรับรู้ตามหลักพระพุทธศาสนาจะต้องประกอบด้วย ผู้รู้ สิ่งที่ถูกรู้ และวิญญาน ผู้รู้ คือ อายตนะภายใน สิ่งที่ถูกรู้คือ อายตนะภายนอก หรือ อารมณ์ และวิญญาน องค์ประกอบทั้งสามเกิดการกระทบกันหรือสัมผัสกัน สิ่งที่เกิดขึ้นตามมาคือ ความรู้สึกต่อสิ่งที่ถูกรู้ อาจจะเป็น ความรู้สึกสุข ทุกข์ หรือเฉยๆ ลักษณะการทำหน้าที่เช่นนี้เรียกว่า เวทนา หลังจากจิตได้รับการเรียนรู้จากผัสสะต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นตามช่องทางในการรับรู้ และ จิตก็จะทำหน้าที่จดจำต่อการรับรู้และเรียนรู้สิ่งเหล่านั้นเรียกว่า สัญญา คือ การจำได้หมายรู้ต่ออารมณ์ ในการรับรู้และจดจำต่ออารมณ์ต่างๆ นั้น บางครั้งก็เกิดความชอบบ้าง ไม่ชอบบ้าง อันเป็นลักษณะของจิตที่เข้าไปปรุงแต่งอารมณ์โดยการนึกคิด ปรุงแต่งจิตให้คิดดี คิดชั่ว หรือเป็นกลาง ๆ เรียกลักษณะของจิตที่ทำหน้าที่เช่นนี้ว่า สังขารจะอย่างไรก็ตาม ในการบวนการรับรู้โลกภายนอกของมนุษย์ก็จะดำเนินไปตามขั้นตอนตามลำดับ ด้วยการเริ่มตั้งแต่อายตนะไปกระทบอารมณ์โดยมีวิญญานเป็นตัวรู้แล้วเกิดเวทนา สัญญา และสังขาร ตลอดจนการจำและรับรู้อารมณ์เหล่านั้นโลกภายนอกตามหลักพระพุทธศาสนานั้น มนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลกภายนอกได้และในบางครั้งความสัมพัทธ์นี้ได้ เนื่องด้วยมนุษย์มีอายตนะที่สามารถรับรู้โลก

ภายนอกได้และในบางครั้งความสัมพันธ์นั้น ก็ก่อให้เกิดปัญหากับมนุษย์คือก่อให้เกิดความทุกข์ เมื่อเป็นเช่นนี้ก็จำเป็นที่เราจะต้องทำความเข้าใจโลกภายในตัวเรา และโลกที่เราต้องเข้าไปเกี่ยวข้องด้วยทางอายตนะให้ชัดเจนและทำความเข้าใจเกี่ยวกับความเป็นจริงของโลกทั้งสอง

เอกสารอ้างอิง

- เดือน คำดี . (2550). *เอกสารประกอบการสอน วิชา 388511 ปรัชญาตะวันตก*. ภาควิชาปรัชญา และศาสนาคณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์,
- วิทย์ วิศทเวทย์. (2547). *ปรัชญาทั่วไป มนุษย์ โลก และความหมายของชีวิต*. กรุงเทพฯ: บริษัทอักษรเจริญทัศน์ อจท.จำกัด.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). (2543). *พุทธธรรม ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพฯ: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมโกศาจารย์ (ประยูร ธมฺมจิตฺโต) และคณะ. (2554). *วิมุตติมรรค*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ศยาม.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). (2551). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพฯ: เอส อาร์ พริ้นติ้ง แมส โปรดักส์ จำกัด.
- พระสัทธัมมโชติกะ ธัมมาจริยะ, (2530). *ปรมัตถโชติกะ*. กรุงเทพฯ : มุลินิธิสัทธัมมโชติกะ. มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). *พระไตรปิฎกฉบับภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย*. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ราชบัณฑิตยสถาน. (2525). *พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน*. กรุงเทพฯ : อักษรเจริญทัศน์.
- ระวี ภาวิไล. (2543). *โลกทัศน์ ชีวิตทัศน์ เปรียบเทียบวิทยาศาสตร์กับพุทธศาสนา*. กรุงเทพฯ : สหธรรมิก.
- สุนทร ณ รังษี. (2535). *พุทธปรัชญาจากพระไตรปิฎก*. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย.